

На перехресті століть

Самойленко Г. В. Розвиток художньої культури на Чернігівщині в ХІХ – на початку ХХ століття – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – 458 с.

Нещодавно в університетському видавництві Гоголівського вишу побачила світ наукова монографія завідувача кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури, доктора філологічних наук, професора Григорія Васильовича Самойленка «Розвиток художньої культури на Чернігівщині в ХІХ – на початку ХХ століття». Шановний читачу, хай тебе не відлякує словосполучення «наукова монографія», ця книга – захоплююча мандрівка через роки, коли наша казкова Чернігівщина дивувала світ своїми неповторними храмами, родинними дворянськими гніздами, що потопали у зелені садів та вишуканих парків, але перед усім – своїми талановитими митцями: письменниками, художниками, композиторами, акторами, співаками. Легкий, доступний для читання і розуміння стиль наукового письма професора Г.Самойленка дозволяє читачеві заглибитися у найпотаємніші куточки історії та культури Поліського краю і мандрувати сторінками, поповнюючи свої знання новими і новими фактами. До написання цієї книги науковець йшов довгих сім років, збираючи і переосмислюючи краєзнавчий матеріал, добираючи світлини, зіставляючи суперечливі факти з історичними документами, ретельно перевіряючи кожную оповідку з автобіографічними матеріалами. Вчений описав і науково переосмислив найбільш вагомий пласт української культури. ХІХ століття – ренесанс української культури. Це час, коли попри усі заборони російського царизму, дійсно формувалася національна еліта. Час, коли розбудовувалась національна література і театр, всупереч Емському і Валуєвському указам можновладної імперії. Час, коли світ почув музику М.Глінки і П.Чайковського. І чільне місце у цій мистецькій скарбниці України було відведено Сіверському краю.

Структурно книга професора Г.Самойленка складається із семи розділів: «Будівництво та архітектура на Чернігівщині», «Гнізда культури на Чернігівщині», «Малярство», «Літературне життя Чернігівщини», «Періодика Чернігівщини: сторінки історії», «Театр», «Музичне мистецтво Чернігівщини». Кожен із розділів – своєрідний мистецький довідник про найбільш вагомні здобутки наших митців-земляків. Скажу відверто, не дивлячись на те, що вже тривалий час сам займаюсь краєзнавством, не раз із цікавістю перечитував нові для мене історичні факти та порівняння. Ось, для прикладу, розділ «Жіночі літературні постаті Чернігівщини». Окрім добре відомих Ганни Барвінок, Наталки Полтавки (Н.Кибальчич), Н.Кибальчич, відкрив для себе невідому широкому загалу Одарку Романову з Ніжинщини. Донька священика з с. Сальне зуміла у своїх поетичних творах дорівнятися до кращих зразків народної пісенної лірики. Підтримувала творчі зв'язки з родинами М.Старицького, М.Лисенка, Косачів, була в родинних зв'язках із

М. Заньковецькою. Пройшли роки і тенета забуття міцно оповили долю цієї поетки. Дякуючи цій книзі ми повертаємо це ім'я до нашої культури.

Читаючи статтю про розвиток літератури у другій половині ХІХ століття на Чернігівщині відкрив для себе поетичний доробок Олександра Шишацького-Ілліча, Митрофана Александровича, Миколи Вербицького та ін. А як цікаво тут описано літературні «суботи» у М.Коцюбинського. Відчувається, що дослідник сумлінно і плідно працював із автобіографічними матеріалами багатьох учасників цих «субот», з їх епістолярною спадщиною.

Я зовсім не збираюся вдатися до переказу змісту цієї книги. По-перше, це нереально зробити з текстом у 460 сторінок, а по-друге, книга надзвичайно насичена біографічними і художніми деталями та авторськими коментарями, що дозволяє підтримувати зацікавленість протягом усього періоду читання. Авторська логіка викладу дозволяє плавно переходити від однієї до іншої статті не втрачаючи емоційного запалу. По-справжньому цікаво.

У даній монографії вперше системно і аргументовано зроблено огляд періодичних видань, які виходили на Чернігівщині у ХІХ та на початку ХХ століття. Проведена величезна робота: нам представлено не лише видання, але і їх редакційний склад, програмові завдання, тираж, фінансовий стан, тематику найбільш цікавих публікацій. А як майстерно подано історичні портрети редакторів. Розповідь про Леоніда Глібова та його «Чернігівський листок» могла б стати сценарієм документального фільму. І таких прикладів у книзі достатньо.

Про розвиток театрального мистецтва на Чернігівщині дослідник веде мову починаючи з перших десятиліть ХІХ століття. З кріпацьких театрів, що утримувалися в дворянських садибах Сіверського краю. Знайдете ви розповідь і про театр О. Розумовського у Батурині, П. Рум'янцева-Задунайського у Вишеньках, Г. Тарнавського в Качанівці, П.Галагана в Сокиринцях. Прочитаєте і про Гоголя-актора, і про режисерські спроби Н.Кукольника, про акторські дебюти Степана Носа та Параски Глібової. Цікавий, пізнавальний для себе матеріал у книзі знайде і витончений поціновувач театрального мистецтва і пересічний глядач. Цікаво і змістовно розказано у книзі про творчий шлях Марії Заньковецької та її вплив на розвиток театру на Сіверщині. Та воно й не дивно, адже професор Г. Самойленко автор кількох монографій про примадонну української сцени. А ще у цьому розділі ви знайдете цікаві історичні матеріали про Чернігівський, Ніжинський, Прилуцький, Новгород-Сіверський театральні колективи.

Цікавий і корисний для себе історичний матеріал знайдуть у книзі і поціновувачі музичного мистецтва Поліського краю. Дізнаєтесь ви і про симфонічні оркестри в садибах поміщиків П.Галагана в Дігтярях, В.Кочубея в Ярославці, О. Будлянського в Чемері, Ф.Раковича в Радьківці, Д.Ширая в Спиридоновій Буді. Про їх репертуар і виконавську майстерність. Цікава розповідь на вас чекає про перебування на Чернігівщині Михайла Глінки. А ще ви познайомитесь із творчими долями музик-віртуозів Олександра

Горєлова, Стефана Вільконського, Євгена Богославського, Болеслава Вержиківського та інших.

Книга добре унаочнена і аргументована. На її сторінках ви знайдете понад двісті світлин і 460 посилань на різні друковані джерела. Бібліографічний список літератури та використаних джерел становить 450 назв. Отож, дослідник провів велику аналітичну роботу. Книга стала результатом тривалих студій над історичною, довідковою, етнографічною, культурологічною літературою, архівними документами, тощо.

Вітаючи вихід монографії, хочу побажати її автору міцного здоров'я і подальших творчих звершень, а книзі вдячного і вдумливого читача.

Олександр Забарний

м. Ніжин